

PAVLA ŽÍŽALOVÁ

PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE V ČESKU

P. Žížalová: *Foreign Direct Investments in Czechia*. – Geografie–Sborník ČGS, 111, 2, pp. 186–197 (2006). – Foreign direct investments (FDI) are an often discussed phenomenon which is considered to play a key role in the process of transformation and restructuralization in the post-communist countries. This paper examines its regional distribution and challenges rather uncritical views on this phenomenon. FDI are distributed geographically very unevenly as almost three fifths of total FDI inflows into the Czech Republic have been located in Prague and almost four fifths in the metropolitan areas. Thus, FDI are one of the factors, which intensify uneven development and contribute to regional disparities.

KEY WORDS: FDI – foreign companies – Czechia – regional disparities.

1. Úvod

Přímé zahraniční investice (dále PZI) jsou fenoménem, který se v bývalých postkomunistických zemích stal významným katalyzátorem změn ve smyslu rychlejší restrukturalizace a vyšší produktivity (Toušek, Tonev 2003; Damijan, Rojec 2004; Srholec 2004; Turnock 2005), nicméně jehož role byla mnohdy viděna velmi nekriticky. Někteří poukazují na to, že PZI jsou spíše výsledkem pozitivních ekonomických reforem než jejich iniciátorem (Turnock 2005). PZI jsou tak zprostředkovaným faktorem, který může být chápán jako výsledek působení řady primárních faktorů, mezi než je možné zařadit široce pojatou kvalitu lokálního prostředí. Kromě toho podle Pavlínka (2004) mohou PZI vést k vytvoření duální ekonomiky, kdy jejich pozitivní efekt se promítá pouze v některých oblastech ekonomiky.

Cílem tohoto příspěvku je zhodnotit dlouhodobý vývoj regionální struktury PZI v Česku a její změny jednak z hlediska rozmístění zahraničního kapitálu, jednak z hlediska rozmístění zahraničních společností podle hlavních ekonomických sektorů a příspěvek k této tematice z odlišného pohledu, neboť PZI v transitivity ekonomikách jsou častěji hodnoceny z pohledu celé hostitelské ekonomiky nebo z pohledu jednotlivých odvětví (Turnock 2005). Dalším důvodem, proč se zabývat analýzou regionálních dopadů PZI je i objem alokovaných investic (v r. 2005 jako zhruba 1/4 výdajů státního rozpočtu). Tato analýza je provedena vzhledem k charakteru dostupných dat pomocí jednoduchých statistických metod, které by měly ukázat, že přilákání zahraničních investic není samozřejmostí, ale že ty jsou výrazně koncentrovány především do vyspělejších regionů a tímto de facto přispívají k prohlubování regionálních disparit.

Článek je rozdělen dvou částí, v první jsou stručně diskutovány faktory ovlivňující příliv PZI na základě diskuse s literaturou, ve druhé je pak provedena regionální analýza PZI a zahraničních společností.

2. Teoretický kontext – nadnárodní korporace a motivy PZI

PZI jsou definovány jako „investice s cílem získat dlouhodobý podíl ve firmě operující v jiné ekonomice než investor, přičemž cílem investora je získat podíl na řízení této společnosti“ (MMF 1993) a nadnárodní korporace (NNK)¹, nejčastěji definovány jako firmy, které vlastní a kontrolují aktiva ve více než jedné zemi (Dunning 1993; Dicken 2003), jsou jejich významnými investory.

Teorie, které se snaží vysvětlit internacionalizaci ekonomických aktivit, vycházejí ze studie Hymera, která předpokládá, že za podmínek dokonalé konkurence budou mít domácí firmy vždy podstatnou výhodu před firmou zahraniční (např. znalost místního prostředí apod.). Zahraniční firma, která zde chce uspět, musí vlastnit nějaký typ výhody, který ostatní firmy nemají (např. technologie, velikost firmy a možnost úspor z rozsahu, přístup k levnějším finančním zdrojům). Tyto výhody ale zároveň podle něj předpokládají určité poruchy tržního prostředí (Dunning 1993, Akkar 2003, Dicken 2003).

Z tohoto předpokladu vychází také eklektická teorie J. Dunninga zahrnující řadu teoretických koncepcí – mikroekonomickou teorii firmy, teorii mezinárodního obchodu, organizační teorii a lokalizační teorii. Jejím východiskem je to, že trh je určitým způsobem porušený, čímž mohou vzniknout výhody některého ze subjektů na trhu. Tato teorie pak tvrdí, že rozsah a charakter aktivit NNK bude určen kombinací komparativních výhod, které vlastní firmy, komparativních výhod dané lokality a tím, do jaké míry se rozhodnou NNK využít těchto výhod v zahraničí (Markusen 1995, Dunning 1996). Výsledný charakter a kombinace těchto výhod bude ale záviset i na typu a velikosti produkce NNK, jejím původu a dalších specifických faktorech, jako např. strategie firmy. Důležité je také rozlišit mezi schopností nebo možností využít určitého způsobu organizace produkce a ochotou určitý způsob zvolit (Dunning 1993).

Podle tohoto předpokladu by bývalým postkomunistickým zemím v podstatě stačilo vytvořit přiměřené institucionální a politické podmínky a PZI by měly „přijít“ (Pavlínek 2004). Nicméně, jak ukázala celá řada analýz², přilákání PZI, a nejenom v případě zemí střední a východní Evropy, je složitým procesem, ve kterém hraje roli celá řada objektivních i subjektivních faktorů. Tuto situaci dále komplikuje fakt, že státy mezi sebou soupeří o limitované množství mezinárodních mobilních investic (Artisien 2000, Janák 2005).

Dvěma hlavními faktory, které ovlivnily lokalizační rozhodnutí investorů v případě zemí střední a východní Evropy a také Česka, byla jednak možnost získat přístup na nové, potenciální trhy, jednak zvýšení efektivnosti díky možnosti získat relativně levné výrobní kapacity a také levnější, ale kvalifikovanou pracovní sílu (Artisien 2000; Manea, Pearce 2004). Tyto byly ale dále doplněny subjektivními faktory na straně NNK, kdy každé rozhodnutí je stále častěji součástí celkové globální strategie dané firmy (Dicken, Quévrit, Desterbecq, Nauwelaers 1994).

Výsledkem je velmi nerovnoměrný příliv PZI jak z hlediska zemí střední a východní Evropy, tak z hlediska regionální úrovně, kdy je možné říci, že PZI jsou odrazem rozdílného potenciálu těchto zemí, resp. regionů. PZI jsou tak lokalizovány zejména v metropolitních a vyspělých regionech, kde využívají komparativních výhod těchto lokalit (Blažek 2001, Pavlínek 2004). Kromě to-

¹ V literatuře se setkáváme s výrazem TNC (transnational corporation), MNC (multinational corporation) nebo MNE (multinational enterprises).

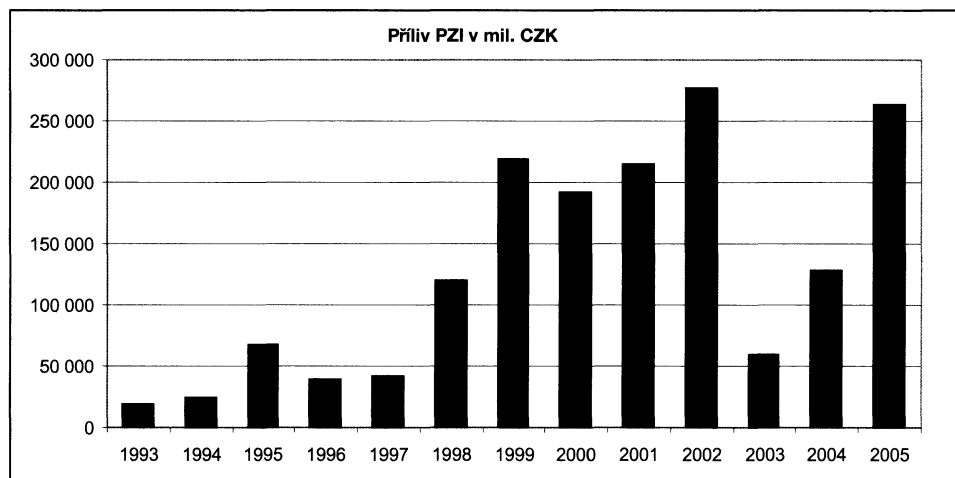
² Některé studie jsou uvedeny v seznamu literatury, cílem tohoto příspěvku není ale podat jejich ucelený přehled.

ho ale v zemích SVE byly zvýhodněny díky dopravní a kulturní blízkosti a současně nižším nákladům vstupů také regiony na hranicích s vyspělými západoevropskými zeměmi, v Česku tedy zejména na hranicích s Rakouskem a Bavorskem. PZI nicméně v určitém ohledu představují i samostatný faktor rozvoje. Jejich rozvojový efekt spočívá především ve skutečnosti, že spolu s PZI přicházejí do země také nové technologie a know-how (technický, ale zejména organizační), což podstatně přispívá k růstu produktivity místní ekonomiky (Blažek 2001). Dalším podstatným aspektem přílivu PZI je zvýšení přístupu na zahraniční trhy. Přirozeně má příliv PZI i řadu negativních stránek, avšak není cílem této studie analyzovat rozvojový efekt PZI (zde odkazujeme na práci Pavlínka 2004), ale vliv přílivu PZI na regionální disparity. Zhodnocení rozmístění PZI v Česku je předmětem následující části.

3. PZI v Česku – regionální analýza

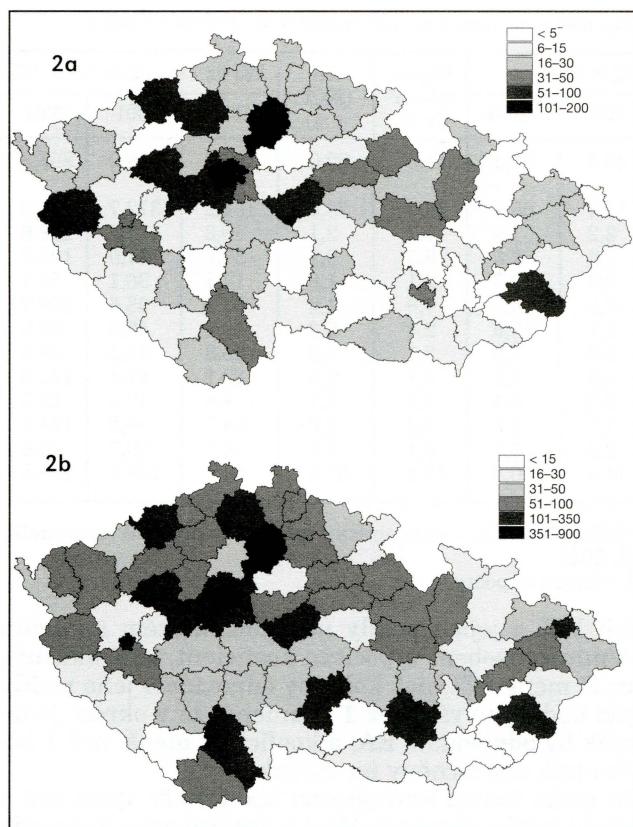
Pohled na zahraniční investice v Česku může být dvojitý. Je možné sledovat jednak příliv kapitálu v rámci PZI, jednak počet zahraničních společností³. Je složité hodnotit, který ukazatel je výstižnější, neboť každý nese určitou nepřesnost. Pozornost bude věnována oběma.

Příliv PZI do Česka se výrazně zvýšil po roce 1997 a svého maxima dosáhl zatím v roce 2002 s hodnotou zhruba 280 mld. Kč. Téměř stejně vysoké hodnoty dosáhly PZI, zatím podle předběžných údajů, i v r. 2005 (obr. 1). Tyto investice byly ale rozmístěny velmi nerovnoměrně, neboť byly ovlivněny rozdíly v rozvojovém potenciálu jednotlivých regionů, jejich lokálním prostředím a také stávající ekonomickou strukturou a její úrovní. Hlavními faktory ovlivňujícími lokalizaci PZI, které se v tomto případě uvádí, jsou kvalita a dostupnost lidských zdrojů, existující infrastruktura a také možnost využití aglomeračních výhod (Pavlínek 2004, Turnock 2005).

Obr. 1 – Příliv PZI do Česka v letech 1993–2005 (v mil. CZK). Zdroj: ČNB – Přímé zahraniční investice 2004.

³ Jedná se o zahraniční a mezinárodní společnosti, pro zjednodušení je v článku používán pouze termín zahraniční společnosti.

Obr. 2 – Stav PZI v letech 1998 (2a) a 2004 (2b) na 1 obyvatele (v tis. Kč). Zdroj: ČNB, vlastní výpočty.

nak investicemi do existujících průmyslových podniků, jednak i významnou lokalizací tzv. pobídkových investorů díky systému investičních pobídek, který je zaměřen zejména na okresy s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti, mezi něž tyto patří (Toušek, Tonev 2003; Kousalová 2005). Celkově mají ale oba kartogramy spíše mozaikovitý charakter a nevykazují jednoznačné pravidelnosti, podle nichž by bylo možné určit hlavní faktor ovlivňující lokalizaci PZI. Potvrdit nelze ani vliv geografické blízkosti západního pohraničí, zejména na hranicích s Bavorskem, kde bylo předpokládáno využití dopravní dostupnosti, levnějších vstupů a kulturní blízkosti. Celkově tyto kartogramy vypovídají více o komplexním spolupůsobení několika faktorů⁴.

Výraznou koncentraci PZI do metropolitních oblastí potvrzuje i tabulka 1, kde jsou porovnány podíly metropolitních areálů na PZI, obyvatelstvu a ekonomickém agregátu, který je na úrovni okresů náhradou za HDP (Hampl 2005). Od roku 1998 se podíl Prahy i pražského areálu na PZI zvýšil a v roce 2004 zde bylo lokalizováno již přibližně 60 % PZI, což je hodnota, která významně převyšuje jeho podíl jak na obyvatelstvu, tak i ekonomickém agregátu. Celkově pak metropolitní areály přilákaly do roku 2004 více než 80 % PZI a z hlediska relativní intenzity PZI překonaly úroveň Česka přibližně dvojnásobně.

V další části analýzy jsou porovnány podíly PZI lokalizovaných v jednotlivých

Jak je patrné z obrázku 2, byly PZI v letech 1998 a 2004 výrazněji koncentrovány v metropolitních a průmyslovějších regionech v čele s regionem hlavního města Prahy. V pořadí druhým okresem byla Mladá Boleslav, kde ale hodnota PZI na 1 obyvatele nedosáhla ani poloviční hodnoty proti Praze. Koncentrace investic v okresech kolem Mladé Boleslavi je spojena s investicemi do automobilového průmyslu v čele s VW Škoda (Janák 2005). Kromě koncentrace PZI do metropolitních oblastí je z těchto obrázků patrná a do jisté míry překvapivá výraznější koncentrace PZI v severozápadní části Česka. Posílení severozápadních, ale i severovýchodních okresů (zejména kraje Ústecký, Moravskoslezský, Střední Morava) je dáno jednak

Tab. 1 – Vybrané charakteristiky metropolitních areálů (podíl v %, 100 % = Česko)

Region	PZI (v %)			Obyva- telstvo* (v %)	EA (2001, v %)	PZI na 1 obyvatele (v tis. Kč)		
	1998	2001	2004			1998	2001	2004
Praha	46,9	49,3	59,4	11,5	22,0	167,8	413,0	856,8
Metropolitní areály								
Pražský	49,2	51,4	60,7	13,2	23,8	154,2	372,7	751,9
Českokobudějovický	1,7	2,2	1,5	1,7	2,1	40,3	117,7	139,6
Plzeňský	2,4	3,2	2,3	3,0	3,1	32,7	101,0	128,2
Karlovarský	0,7	0,8	0,7	2,1	1,8	14,1	36,1	54,1
Ústecký	5,1	4,9	3,2	4,8	4,2	44,8	98,6	109,7
Liberecký	1,1	1,1	1,0	2,4	2,3	18,6	42,9	69,9
Východočeský	2,0	1,6	1,3	3,1	3,2	26,8	49,2	69,6
Brněnský	4,2	4,8	4,5	5,3	6,0	33,1	87,4	142,0
Olomoucký	0,3	0,2	0,4	2,2	2,1	4,8	10,3	29,9
Zlínský	2,5	1,7	1,4	1,9	2,0	54,7	84,8	124,4
Ostravský	2,8	2,5	3,7	8,1	7,3	14,1	29,7	75,6
MA celkem	71,9	74,4	80,8	47,8	57,9	62,4	148,7	278,5

Poznámka: * průměr za roky 1998–2004, EA = ekonomický agregát; vymezení metropolitních areálů podle Hampla a kol, 2001

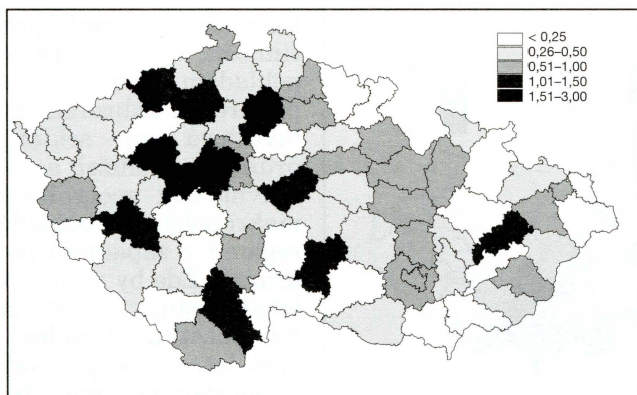
Zdroj: ČNB, ČSÚ, Hampl 2005, vlastní výpočty

vých okresech na celkových PZI a jejich podíly na ekonomickém agregátu (EA). Pro každý okres byl tímto způsobem vypočítán koeficient, jenž ukazuje, zda je zde lokalizováno více či méně PZI, než kolik by odpovídalo jeho podílu na EA. Koeficient nabývající hodnoty vyšší než 1 znamená, že v okrese je lokalizováno více PZI, než kolik by odpovídalo EA, a koeficient menší než 1 hovoří o opaku. Tyto údaje jsou pak znázorněny na obrázku 3.

Poněkud překvapivě jsou podle tohoto kartogramu koeficienty vyšší než 1 kromě Prahy a Mladé Boleslavi také v okresech Most a Teplice nebo Rakovník a Beroun. Naopak nižší jsou jak v Brně tak Ostravě. Opět zde ale není prostorový vzorec, který by naznačoval jednoznačnou prostorovou variabilitu, a jedná se spíše o odraz individuálního potenciálu regionů. Přesto se zdají být dominantní opět ekonomicky silnější regiony, což potvrzuje i graf na obrázku 4, kde je znázorněna závislost mezi úrovní EA a jeho dynamikou a relativní intenzitou PZI. Významnější lokalizaci PZI do regionů s vyšší ekonomickou úrovní potvrzuje také koeficient korelace, jehož hodnota pro rok 2001 byla 0,75 (signifikační s 99% mírou spolehlivosti). Méně zřetelná je již závislost mezi dynamikou ekonomického vývoje a lokalizací PZI, ačkoliv i zde byla závislost potvrzena koeficientem korelace – 0,59 (signifikační s 99% mírou spolehlivosti).

PZI jsou tedy v Česku lokalizovány více do ekonomicky silnějších regionů v čele s hlavním městem a dalšími metropolitními oblastmi. Kromě toho z hlediska regionálního rozvoje jsou významné také regionální disparity v lokalizaci PZI. V další části analýzy jsou tak hodnoceny regionální rozdíly na úrovni krajů v relativní intenzitě PZI v porovnání s rozdíly v ekonomické úrovni a dynamice, a to prostřednictvím variačního koeficientu. Porovnáním těchto variačních koeficientů, uvedených v tabulce 2, zjistíme, že regionální disparity v případě PZI jsou z většiny dány rozdílem mezi Prahou a ostatními regiony, obdobně jako v případě ekonomické úrovně. Celkově jsou ale v obou případech rozdíly v případě PZI vyšší než rozdíly v případě ekonomické úrovně,

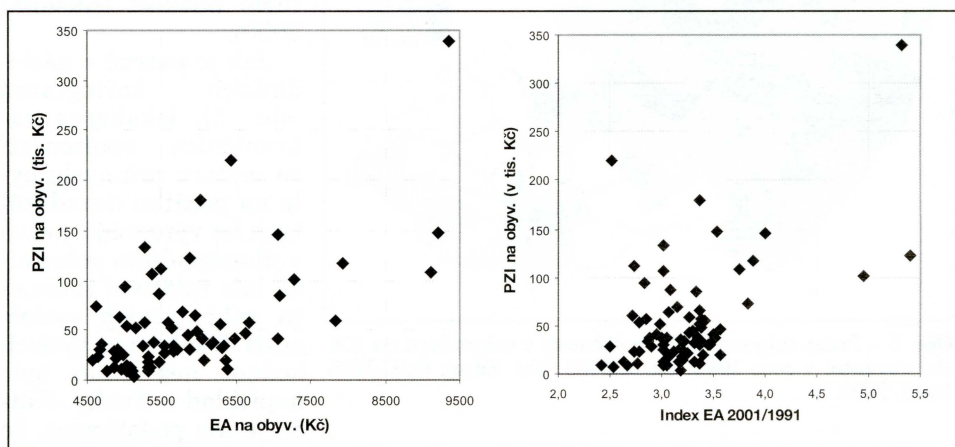
⁴ Analýza vlivu vybraných faktorů na lokalizaci PZI v Česku viz Kousalová (2005) a Žízalová (2005).

Obr. 3 – Lokalizace PZI v roce 2001. Zdroj: ČNB, Hampl 2005, vlastní výpočty.

kteří jsou mezi ostatními regiony velmi malé. Naopak v případě PZI jsou i bez započítání Prahy stále významné.

Celkově jsou tedy PZI lokalizovány výrazně nerovnoměrně a koncentrovány jsou především do vyspělejších regionů s vyšší ekonomickou úrovní. Během sledovaného období se regionální disparity také zvýšily, a to jak v případě všech regionů, tak

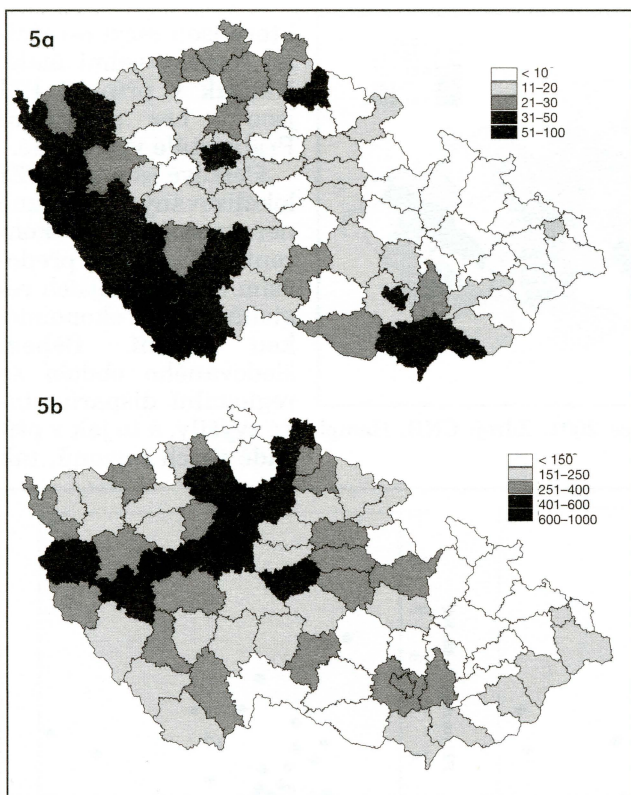
Obr. 4 – PZI na obyvatele (v tis. Kč) v závislosti na EA (v Kč) a jeho dynamice. Pozn.: vzhledem k vysokým hodnotám není v grafu znázorněna Praha. Zdroj: ČNB, Hampl 2005, vlastní výpočty.

i regionů s vyloučením Prahy. Je tedy možné říci, že díky tomu, že PZI vedou ve většině případů k rychlejší restrukturalizaci a vyšší produktivitě (Srholec 2004), působí PZI v Česku jako faktor umocňující regionální rozdíly.

Dalším pohledem na zahraniční investice je sledování podniků se zahraniční účastí, které sleduje ČSÚ v registru ekonomických subjektů. V tomto případě dovoluje jejich třídění sledování rozdílnosti trendů v lokalizaci podle Tab. 2 – Variační koeficient pro vybrané charakteristiky krajů Česka

Region	PZI na obyvatele			HDP na obyvatele			EA	Index PZI	Index HPD
	1998	2001	2004	1998	2001	2004			
Kraje vč. Prahy	1,12	1,21	1,49	0,33	0,40	0,32	0,28	0,34	0,06
Kraje bez Prahy	0,41	0,35	0,51	0,06	0,06	0,06	0,05	0,35	0,07

Zdroj: ČNB, ČSÚ – regionální účty, Hampl 2005, vlastní výpočty

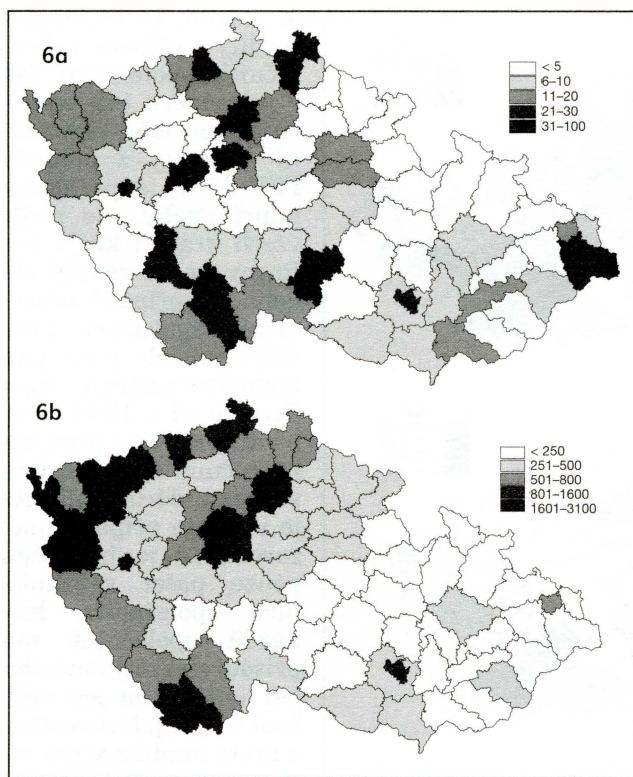
Obr. 5 – Počet zahraničních společností v sekundě na 100 tis. obyvatel v roce 1994 (5a) a 2005 (5b). Zdroj: ČSÚ-RES 1995, 2006.

výraznější koncentrace v jihozápadním pohraničí je v tomto případě dána také nezohledněním velikosti investic ani společností. V roce 2005 je zřejmě oslabení sousedského efektu, ačkoliv jihozápadní pohraničí je z hlediska počtu lokalizovaných společností stále výraznější. Ke snížení sousedského efektu došlo zejména v důsledku výrazného nárůstu celkového počtu zahraničních společností (z 2000 na téměř 30 000) a také nárůstu investic na zelené louce. Výraznější koncentrace je v tomto roce patrná jednak v Praze a jejím zázemí, jednak v okrese Mladá Boleslav a sousedních okresech, kde jsou lokalizovány významné investice v automobilovém průmyslu, a dále také v okresech podél dálnice z Prahy na Plzeň a některých dalších okresech jihozápadního pohraničí. Na Moravě pak výrazněji vystupuje především Brno a jeho okolí.

Odlíšné je rozmístění zahraničních společností ze sektoru služeb, které je zobrazeno na příslušných kartogramech (obr. 6). V roce 1994 byly tyto společnosti lokalizovány výrazněji v několika málo regionech s vyšší koncentrací v Čechách a na jihu Moravy. V roce 2005 je pak polarita mezi Čechami a Moravou ještě výraznější a zahraniční společnosti ze sektoru služeb jsou významněji koncentrovány v Praze a Brně a jejich zázemí a dále v pásu příhraničních regionů podél hranic s Rakouskem a Německem. Příhraniční regiony jsou atraktivní zejména pro menší investory ze sousedních zemí ze sektoru obchodu a pravděpodobně i pro cizí státní příslušníky podnikající na našem

hlavních ekonomických činností. Výchozím předpokladem jsou odlišné preference zahraničních investorů ze sektoru průmyslu a služeb a pozitivní vliv geografické makropoložky v případě regionů v západním pohraničí. Zde by měly být lokalizovány, zejména na počátku devadesátých let, menší podniky ze sousedních zemí, které zde využívají levnější zdroje a dopravní i kulturní blízkost (Rasmini 2000).

Jak je patrné z následujících kartogramů (obr. 5), lokalizace zahraničních společností ze sektoru průmyslu byla na počátku devadesátých let výraznější právě v jihozápadním pohraničí, kde relativní intenzita zahraničních společností dosahovala vyšších hodnot než tomu bylo například u Prahy. Nutné je ale podotknout, že

Obr. 6 – Počet zahraničních společností v terciéru na 100 tis. obyvatel v roce 1994 (6a) a 2005 (6b). Zdroj: ČSÚ-RES 1995, 2006.

ví sekundéru byl lokalizován v pásu okresů od Plzně přes Prahu na severozápad a také v některých okresech bavorského pohraničí. Celkově byla pro tyto společnosti oblast jihozápadu Čech atraktivnější než by odpovídalo podílu na ekonomickém agregátu. Co se týká zahraničních společností z odvětví služeb, vyšší koncentrace je patrná v lázeňských okresech na západě Čech, které vzhledem ke své ekonomické úrovni přilákaly dokonce více zahraničních společností než Praha a okresy v jejím zázemí. Celkově je vyšší koncentrace zahraničních společností výrazně na západních hranicích Česka společně s Prahou a jejím zázemím, Brnem a Plzní.

Také v případě lokalizace zahraničních společností byly spočítány variační koeficienty s cílem zhodnotit regionální rozdíly podle krajů Česka. Z tabulky 3

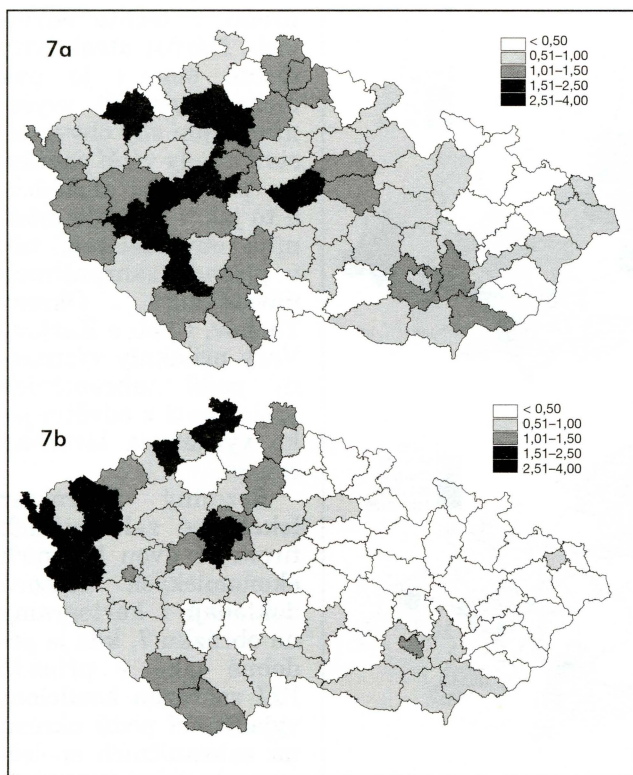
Tab. 3 – Variační koeficient pro zahraniční společnosti podle krajů Česka

Region	Zahraniční společnosti					
	v sekundéru na 100 000 obyvatel			v terciéru na 100 000 obyvatel		
	1994	1998	2005	1994	1998	2005
Kraje vč. Prahy	0,58	0,47	0,57	0,55	1,28	1,03
Kraje bez Prahy	0,61	0,49	0,41	0,54	0,55	0,86

Zdroj: ČSÚ-RES, vlastní výpočty

území v těchto odvětvích. Nárůst atraktivit těchto oblastí je pak možné vysvětlit zvýšením kupní síly obyvatelstva a tedy větší poptávkou po těchto službách, a to jak v případě místního obyvatelstva, tak v případě zahraničních návštěvníků. Okresy Tachov, Cheb a Karlovy Vary přilákaly významný podíl zahraničních společností z odvětví jako významná lázeňská centra.

Rozdílný charakter lokalizace zahraničních firem ze dvou hlavních ekonomických sektorů dokládají i kartogramy na obrázku 7, kde je podobně jako v případě PZI zobrazen koeficient vyjadřující podíl okresu na zahraničních společnostech vůči jeho podílu na ekonomickém agregátu. Vyšší podíl zahraničních společností z odvětví

Obr. 7 – Lokalizace zahraničních společností v sekundéru (7a) a terciéru (7b) v roce 2001. Zdroj: ČSÚ-RES, Hampel 2005, vlastní výpočty.

regionů a společně s hodnocením PZI prostřednictvím analýzy objemu investovaného kapitálu zhodnotit tendence v lokalizaci/preferencích zahraničních investorů.

4. Závěr

Cílem příspěvku bylo zhodnocení vývoje lokalizace PZI v Česku a jejich regionálních nerovnoměrností společně s analýzou odlišných preferencí zahraničních společností podle ekonomických sektorů. Během druhé poloviny devadesátých let se příliv PZI do Česka výrazně zvýšil, nicméně, z provedených analýz je patrné, že tyto investice byly lokalizovány velmi nerovnoměrně. Téměř 60 % PZI bylo do roku 2004 lokalizováno v hlavním městě a přibližně 80 % pak společně ve všech metropolitních areálech. Nicméně regionální struktura PZI nevykazuje jednoznačný prostorový vzorec, i když jejich vyšší koncentrace do ekonomicky vyspělejších a dynamičtějších regionů byla potvrzena i korelačním koeficientem (statisticky významným na hladině 0,01). Tím, že PZI jsou spojeny s vyšší produktivitou vedou tímto k dalšímu umocnění nerovnoměrného rozvoje, neboť urychlují restrukturalizaci a transformaci především té vyspělejší části ekonomiky. Kromě toho, regionální dispa-

je patrné, že regionální rozdíly v případě zahraničních společností jak v sekundéru tak terciéru nejsou jako regionální disparity z pohledu PZI dány (super)dominancí Prahy, ale podle všech krajů i krajů bez Prahy jsou v zásadě obdobné. V případě zahraničních společností z odvětví služeb jsou pak hodnoty variačního koeficientu od r. 1998 zhruba dvojnásobné proti zahraničním společnostem ze sekundéru. Důležité je v tomto případě upozornit, že je hodnocen pouze počet zahraničních společností, kdy každá společnost má přisouzenou stejnou váhu bez ohledu na její velikost a výši její investice, a proto implikace pro regionální rozvoj nejsou jednoznačné. I přesto je pomocí těchto charakteristik možné usuzovat na atraktivitu určitých

rity z hlediska PZI se během sledovaného období ještě prohloubily, a to jak na úrovni všech regionů, tak i na úrovni regionů s vyloučením Prahy.

Kromě velkých měst a metropolitních oblastí byly z pohledu zahraničních společností atraktivní také příhraniční oblasti, rozdílně podle hlavních ekonomických sektorů. Zatímco pro zahraniční společnosti z odvětví průmyslu byly díky dopravní a kulturní blízkosti a nižším nákladům atraktivní na počátku devadesátých let regiony na hranicích s Bavorskem, pro zahraniční společnosti z odvětví služeb to byly regiony na hranicích s Německem a Rakouskem s výraznější koncentrací v severozápadním pohraničí v čele se západočeskými lázeňskými okresy. Faktor geografické polohy hrál tedy významnou roli, nicméně pouze z hlediska počtu zahraničních společností a již ne z hlediska objemu investovaného kapitálu. V případě společností z odvětví sekundéry byl pak tento faktor během sledovaného období oslaben ve prospěch regionů v pásu od Plzně přes Prahu na sever. Celkově je ale pro oba typy společností výrazná polarita Čechy vs. Morava.

Nerovnoměrné rozmístění PZI posiluje dále existující regionální rozdíly a zvýrazňuje rozdílně úspěšnou „adaptaci“ jednotlivých regionů na nové ekonomické podmínky. Nadále je možné se domnívat, že tyto rozdíly se ještě prohloubí, zejména podle typů jednotlivých investic. U zemí střední Evropy se předpokládá, že v budoucnu bude do této oblasti směřovat stále více investic z odvětví s vyšší přidanou hodnotou a strategických služeb, které jsou mnohem náročnější na kvalitní lidské zdroje a celkové podnikatelské prostředí. Je tedy možné se domnívat, že tyto investice budou ještě více směřovat především do nejvyspělejších regionů, tj. PZI budou působit i nadále ve směru zvyšování regionálních rozdílů.

Literatura:

- AKBAR, Z. H. (2003): *The Multinational Enterprise, EU Enlargement and Central Europe*. Palgrave, Hampshire, 193 s.
- ARTISIEN, P. (2000): *Multinationals in Eastern Europe*. Macmillan, London, 382 s.
- BLAŽEK, J. (2001): Velké firmy a subjekty terciéru jako aktéři regionálního rozvoje v České republice. In: M. Hampl a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, s. 227–249.
- DAMIJAN, J. P., ROJEC M. (2004): *Foreign Direct Investment and the Catching-up Process in New EU Member States: Is There a Flying Geese Pattern?* The Vienna Institute for International Economic Studies, Vienna, 48 s.
- DICKEN, P. (2003): *Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century*. Sage Publications Ltd., London, 632 s.
- DICKEN, P., QUEVIT, J. S., DETERBECQ, H., NAUWELAERS, C. (1994): *Strategies of Transnational Corporations and European Regional Restructuring: some conceptual bases*. In: P. Dicken, J. S. Quévit (eds.): *Transnational Corporations and European Regional Restructuring*, Utrecht University, s. 9–28.
- DUNNING, J. H. (1993): *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Addison – Wesley Publishing Company, London, 687 s.
- DUNNING, J. H. (1996): *Assessing the Cost and Benefits of Foreign Direct Investment: Some Theoretical Considerations*. In: P. Artisien-Maksimenko, M. Rojec (eds.): *Foreign Direct Investment and Privatization in Eastern Europe*, Palgrave, Hampshire, s. 34–65.
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 147 s.
- HAMPL, M. a kol. (2001): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 328 s.
- JANÁK, L. (2005): *Vliv společnosti Volkswagen na český automobilový dodavatelský sektor a jeho prostorovou strukturu*. Diplomová práce. UK, Praha, 119 s.

- KOUSALOVÁ, P. (2005): Lokalizace přímých zahraničních investic: potenciál a jeho realizace v regionech ČR. Diplomová práce. UK, Praha, 110 s.
- MANEA, J., PEARCE, R. (2004): *Multinationals and Transition: business strategies, technology and transformation in Central and Eastern Europe*. Palgrave, Hampshire, 198 s.
- MARKUSEN, J. (1995): The Boundaries of Multinational Enterprises and the Theory of International Trade. *Journal of Economic Perspective*, 9, č. 2, s. 169–189.
- MMF (1993): *Balance of Payments Manual*, 5th edition. MMF, 188 s.
- PAVLÍNEK, P. (2004): Regional Development Implications of Foreign Direct Investment in Central Europe, *European Urban and Regional Studies*, 11, č. 1, s. 47–70.
- RASMINI, L. (2000): The Determinants of Foreign Direct Investment in the CEECs: New evidence from sectoral patterns. *Economics of Transition*, 8, č. 3, s. 665–689.
- SRHOLEC, M. (2004): *Přímé zahraniční investice v České republice*. Linde, Praha, 171 s.
- TOUŠEK, V., TONEV, P. (2003): Foreign Direct Investment in the Czech Republic (with emphasis on border regions). *Acta Universitatis Carolinae, XXXVIII*, č. 1, s. 445–457.
- TURNOCK, D. (2005): *FDI and Regional Development in East Central Europe and the Former Soviet Union*. Ashgate, 361 s.
- UHLÍŘ, D. (1995): *Nadnárodní korporace, zahraniční investice a regionální rozvoj: obecná východiska a konkrétní situace České republiky*. Diplomová práce. UK, Praha, 99 s.
- ŽÍŽALOVÁ, P. (2005): *Regionální analýza přímých zahraničních investic v zemích střední Evropy*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, UK, Praha, 92 s.

S u m m a r y

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN CZECHIA

Foreign direct investments (FDI) have become a phenomenon that has been studied intensively in recent years because of its potential impact on the transformation and restructuring processes of post-communist countries. The location of FDI is mostly explained by Dunning's integrated theory which claims that activities of TNCs are determined by interaction of competitive advantages of firms and locations and benefits of production internationalization. Hence, Central and Eastern European countries would only need to develop appropriate institutional and policy framework to attract FDI inflows (Pavlínek 2004). Yet, some studies show that it is not so straightforward and FDI are distributed very unevenly.

The aim of this article is to challenge this often uncritical view analysing long-term development of FDI localization in Czechia and different localization preferences according to main economic sectors. The analysis shows that FDI are highly concentrated in metropolitan areas headed by Prague with its 60 % proportion of the total FDI in 2004. However, there is no definite regional pattern according to Figurek 2 and 3 and the regional structure of FDI is rather reflection of individual regional potentials. Yet, a significant dependence has been found between economic level and FDI per capita through correlation coefficients. Furthermore, regional disparities (RD) in FDI are, as on the economic level, mainly result of the (super)dominance of Prague, yet RD among the other regions are high and between 1998 and 2004 have risen significantly.

As for different localization preferences according to the main economic sectors, localization of foreign companies has been analysed. Though it is not possible to draw clear-cut conclusions about FDI behaviour in each sector, the analysis shows a higher attractiveness of western border regions for manufacturing sector at the beginning of 1990s thanks to transport and cultural proximity, lowering lately due to an increasing number of companies and green-field investment. On the contrary, concentration of foreign firms from services has sharpened in western border regions during the period under consideration. However, these regions are attractive particularly for SMEs as foreign capital is concentrated mainly in metropolitan regions.

In conclusion, as the FDIs are highly concentrated in more developed regions as well as in western border regions and as they contribute to speeding of restructuring and transformation process, they actuate as a factor sharpening uneven regional development.

Fig. 1 – FDI inflows into Czechia 1993–2005 (mil. CZK). Axis x – year, axis y – millions of CZK. Source: ČNB – web page.

Fig. 2 – FDI stock per capita in 1998 (left) and 2004 (right). Source: ČNB, ČSÚ, own

calculations.

Fig. 3 – Localization of FDI in 2001. Source: ČNB, Hampl 2005, own calculations.

Fig. 4 – FDI per capita in relation to economy active population and its dynamic. Left: axis x – economy active population per capita (CZK), axis y – FDI per capita (thousands of CZK). Right: Axis x – index economy active population 2001/1991, axis y – FDI per capita (thousands of CZK). Note: because of high levels, Prague district is not included into the graph. Source: ČNB, Hampl 2005, own calculations.

Fig. 5 – Foreign companies in manufacturing sector in 1994 and 2005 (per 100 000 inhabitants). Source: ČSÚ-RES 1995, 2006.

Fig. 6 – Foreign companies in services in 1994 and 2005 (per 100 000 inhabitants). Source: ČSÚ-RES 1995, 2006.

Fig. 7 – Localization of foreign companies in manufacturing sector and in services in 2001. Source: ČSÚ-RES, Hampl 2005, own calculations.

(Pracoviště autorky: autorka je postgraduální studentkou Univerzity Karlovy v Praze, Přírodovědecké fakulty, katedry sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43 Praha 2, e-mail: pavla.zizalova@gmail.com.)

Do redakce došlo 18. 1. 2006